

so dobre; pa komaj je pôsel tri, štiri dni v hiši, se že kaže, da je gospodar mačka v žaklju kupil.

(Dalje prihodnjič.)

Domače stvari.

Nekoliko besed gledé šempetrsko-reške ceste.

— I. — Glas, ktereга je „Naprej“ v 20. listu iz Notranjskega gledé šempetrsko-reške ceste prinesel, je mogel vsakega domoljuba, kteremu so oni kraji znani in ki ni od tega poprej še nič slišal, razveseliti pa tudi — razžalostiti. Razveselil ga je zato, ker je zvedil, da se bodo vendar enkrat omenjene ceste, ki je poprave krvavo potrebna, usmilili ter jo v boljši stan pripravili. — Šempetrski kolodvor, pri kterem se ta cesta prične, leži v sedlu nekega hribovja, ki se razprostira od Nanosa do Snežnika. To hribovje, kakor tudi uno, ki se proteza unstran Nanosa čez Črničvrh, Porezen, Črno-prst itd. do Triglava, deli vodo med črnim in jadranskim morjem, tako, da teče vsa voda na tej (vshodni) strani gorskega hrbta v črno, na uni strani pa v jadransko morje, samo Lokva teče pred Jamo v Nanos, pod Nanosom v Ipavo, potem v Sočo in po Soči naprej v morje tržaško. — Kolodvor šempetrski leži najvišji izmed vseh kolodvorov med Trstom in med Ljubljano, in da ne gré železnica iz Šempetra v Ljubljano zmiraj navzdol, brani samo visoki postojnski vrh. V Trst pa gré skoz in skoz v drč. Enkrat se je bil železnocestni voz, ktereга so bili na koncu šempetrskega kolodvora pustili, tam kjer tla že nekoliko proti Trstu visé, kakor pravijo, sam od sebe pomikati začel. Od začetka je lezel, se vé da, prav počasi, al ker ni nič napotja našel, je začel čedalje hitreje proti Trstu bežati in nazadnje priletel je v kolodvor tržaški hitro ko strela. K sreči ni druge škode napravil, kot to, da je sam sebe in še dva druga voza razrušil.

Iz te šempetrske železnocestne postaje pelje toraj cesta južno skoz Radohovo vas, Parije, Drskovče, Zagorje in Knežak proti Šembijem in čez sedlo pri Šembijah doli v Trnovo in Bistrico in iz Bistrice naprej skozi Čičerijo v Reko. — Da je ta cesta slaba in velike poprave potrebna, se ne dá tajiti, kajti narejena je, kakor večidel vse stare ceste, po razširjenji in utrjenji nekdanjih tovarniških potov, ki so, kakor je znano, vsak griček steknili. Mnogo takih starih, nerodnih cest so že popravili s tem, da so jih tu ponižali, tam povišali in podzidali, v enih mestih zavoljo večih klancov ključce napravili ali jih kako drugače preokrenili, za popravo šempetrsko-reške (nekdaj postojnsko-reške ceste) se je pa dozda malo več kot nič storilo. Pa nikar se ne čudimo, da je bila ta cesta tako dolgo zanemarjena in v prvotnem stanu puščena, ker do novejših časov bilo je trgovine in voznine po onih krajih prebiti malo; c. k. pošte so sicer bile na nji, ali poštni vozovi so bili bele vrane in ni še dolgo od tega, ko so po onih krajih poštni hlapci pisma in druge take brklarije na hrbtu v torbah prenašali. Pa še njim ni trebalo od pošte do pošte hoditi, ampak uredjeno je bilo tako, da so se vselej na sred pota srečavali ter si torbe menjavali. — Al zdaj je vse drugače. Zdaj se pomika voz za vozom iz šempetrske postaje proti Reki; tudi poštnih vozov se ne manjka ne podnevi ne ponoči. Včasih jih drdrá cela rajda sém ali tje. — Iz tega vsakdo lahko razvidi, da se popravljanje te ceste dalje odlašati ne more in ne sme, posebno zdaj ne, ko je, kakor smo čitali, za trdno sklenjeno, da se že izmerjena železna cesta iz Šempetra v Reko delala ne bode, in to najbrže zato ne, da ne bi škodovala uni železnici, ktero mislijo narediti iz Banata v Reko skoz in skoz po hrvaški

zemlji. — Al kar se nam nikakor ne dopade in kar nas jako žali, je to, da se sedanja, tri ure dolga cesta od Šempetra do Bistrice, kakor smo iz prošnje zgornjih Pivčanov za pridržanje sedanje ceste spoznali, ne misli popravljati, ampak da so nakanili jo popolnoma opustiti in drugo, novo cesto unstran hriba po brkinski zemlji narediti. Žali nas to zato, ker cesta bi šla unstran hriba le skoz dve vasici, sicer pa večidel le po samoti, sedanja cesta pa gré skoz šest vasi, med kterimi imajo ene po 110 do 120 hiš, razun tega stoji blizu ceste na desni in levi še 10 družih vasi. Živi toraj ob sedanji cesti čez 7000 ljudi, ki so zares pomilovanja vredni. Zemlja njihova je sicer dobra, kar je je; al kaj pomaga, ko je kamenja več kot zemlje, ob kamenji se pa, kakor je obče znano, živeti ne dá. Resnično ni kmali tako nesrečnega kraja, kot je ravno Pivka vsa, posebno pa zgornja. (Kon. prih.)

Nove postave.

O novi štempeljski postavi.

(Dalje.)

Odstotni pristojbini so podvržene, ter se imajo dotičnemu uredu za odmero naznaniti:

1. Pravne opravila, s kterimi se prenese last ali služnost od rabe ali vžitka nepremakljive reči.
2. Daritve premakljivih reči, bodi si med živimi, bodi si na primerljivi smrtni, ako pristojbina po vrednosti iznaša brez priklade več od 20 gold.
3. Vpisi stvarnih pravic v javne bukve (intabulacije).
4. Zapuščine mrtvih in neke sodniške razsodbe.

Odstotne pristojbine rastejo po stopnjah od 20 do 20 gold., tako da se zneski izpod 1 gold. ne računajo; zneski nad 1 gold. pa za celih 20 gold. jemljejo.

V tem, kako se imajo plačevati lestvične in odstotne pristojbine, predrugáčeno je to-le:

1. Lestvične pristojbine, kadar presežajo 20 gold., ki so se morale pred vselej za odmero naznaniti, se morejo, če se hoče, tudi s štempeljskimi markami opraviti.
2. To isto veljá pri daritvah od premakljivih reči, kadar pristojbina ni večja od 20 gold.
3. Odstotna pristojbina se opravlja s štempeljskimi markami:

- a) od vpisov v javne bukve za dosego stvarnih pravic, ki so podvrženi pristojbini od $\frac{1}{2}$ odstotka, kadar brez priklada ne presežajo 4 gold.

Marka se v tem primeru z vlogo vred podaja sodnii, ali, kadar se vloga pošlje po pošti, prilaga se v posebnem razvitku vlogi, ter zaznamuje na vlogi in zavitku.

Vpisi te vrste, če vrednost vpisane pravice ne presežajo 100 gld., ne plačajo odstotne, ampak samo pristojbino od vloge (1 gold. 50 kr.).

- b) Od zapuščin premakljivih reči, če pristojbina brez priklada ne presežajo 20 gold. (Kon. prih.)

Slovstvene stvari.

O slovenskem naglasku ali akcentu.

Spisal Podgorski.

(Dalje.)

III. V kakem razmerji stojimo Slovenci zastran naglaske z našimi brati na jugu, to je, s Hrvati in Srbi?

Rekel sem že, da se slovenski naglasak od hrvaško-srbskega ne loči ne v teži ne v meri. Al da se nečem od njega ločiti, to vé vsaki, ki je slišal kedaj Hrvata

kar je poglavitni namen teh vrstic, namreč na prošnjo našo zastran čbelarstva, rečemo očitno, da tudi mi nismo zoper svobodo čbelarstva, sicer bi bili v svoji prošnji do deželnega odbora od 20. oktobra 1862 mogli zahtevati, da noben tuj čbelar ne sme pripeljavati svojih rejenk na naše polje. Al tega nismo, temuč prosili smo pomoči zoper nam silno škodljivo preobilnost in netečnost. Naj nam g. Dežman imenuje le en sam oddelek prostega obrtnijstva, s katerim bi se v postavno vredjeni državi smelo ravnati brez ozira na lastninstvo! In samo toliko smo prosili, da bi se našemu lastninstvu škodljiva sila odvrnila. Ako pa v naši vlogi predloženi obsežek postave koroške, podeljene vsled dvornega ukaza od 30. junija 1796, ni bil komu po volji, naj bi bil nasvetoval postavo drugo, modrejšo, da bi še gotovše pravi namen dosegla. Da pa je take postave sploh silno treba, dokazuje praktična c. kr. kmetijska družba, dokazujejo pritožbe toliko djanskih čbelarjev, kateri v sestavi svoje prošnje niso s svojimi jeziki po vetru mahali, da bi bili namreč o kaki reči lagali. Zmiraj lože je resničnost naših pritožb dopričati, kakor nasprotnikom našim le dokazati toliko, da je naša prošnja bila prenapeta. Naj pride le na naše mesto, da se sam prepriča, kdor ne verjame, da le pravično reč zahtevamo. Nabrali smo v naglosti za svojo prošnjo res le 38 podpisov bližnjih čbelarjev. Ako to ni zadosti, jih nabereimo še trikrat ali še večkrat po 38 samo na Gorenskem, in potem gremo jih še na Dolensko iskat, ker vemo, da se bodo vsi domači čbelarji posestniki radi podpisali, kateri ne iščejo v čbeloreji nobene netečne dobičkarije in so toraj gotovša podpora nje prihodnje povzdige, kakor tolika manjšina čbelarskih „špekulantov“, kateri dostikrat vse svoje premoženje v čbele vtaknejo in s srečo vred bogate, z nesrečo pa beračijo. Ravno tolika manjšina nam nasproti so vsi, kateri, za lastno čbelorejo pretožljivi, tuje rejenke v svoje nezmerne čbelnjake sprejemajo. Koliki so ti čbelnjaki tu in tam, naj pové tudi g. Golob, od ktereга smo pričakovali, da se bo za našo prošnjo potegnil, ker on sam najbolje vé, koliko tujih čbel se navleče v našo okolico; saj on sam ima za čez 200 tujih panjev pripravljen čbelnjak, pa še povsod drugod jih je dosti. Naše lastne skušnje nas tedaj prepričujejo, da stara postava za koroško deželo ni bila prazna domišlija, zato smo se je radostni poprijeli, pa žalibog! da ni obveljala.

Čbelarji vodiški.

Naznanilo kmetijskim gospodarjem.

Geisovi magnetični brusi se zopet v pisarnici kmetijske družbe v Ljubljani dobivajo po ceni, ki je bila že večkrat na znanje dana.

Domače stvari.

Nekoliko besed gledé šempetrsko-reške ceste.

(Konec.)

Povsod je znano, koliko siromaštvo tare uboge Istrane zbog suše in vednih slabih letin; al Istrane vse pomiluje, davke imajo manje, od živeža, ki si ga iz Trsta vozijo, ni jim treba plačevati visoke izvožnine ali cola, njim dojde pomoč, kakor se večkrat po Novinah bere, zdaj od te zdaj od une strani, al tužnemu Pivčanu, ktereга zadevajo neprestano ravno tolike ali še več nadloge kot Istrana, se dosihmal ne naklanja tako usmiljenje. Deželni zbor je dokazal, da mora plačevati od svojega kamenja v primeri ravno toliko, ko Gorenec od svojega rodovitnega, mastnega polja in več kot Stajarec od prekrasne zemlje svoje. Le s cesto in gozdarijo so

se tamošnji ljudje pri življenji ohranili in si toliko pomagali, da jim ni še vse prek prodano bilo. Unstran hriba raste ob bregovih vode Reke trta in lepo žlahno sadje, iz ktereга vzame vsak le kolikaj marljiv kmet „puno novac“; vse drugače pa je na Pivki. Ne tajim, da ne bi bilo v tem oziru veliko bolje, kakor je sedaj, ako bi se Pivčani sploh, in ne samo tu pa tam kdo, bolj pridno sadjoreje poprijeli; al tako ni in ne bode nikdar, kot je unstran hriba, ker je brkinska zemlja za sadjorejo sto in stokrat bolja od pivške. Tudi sviloreja je že marsikakega gospodarja unstran hriba obogatila. Lansko leto so se bili tudi Pivčani, od prečastnega gospoda in vrlega rodoljuba A. Mlakarja spodbadani, prav živo sviloreje poprijeli. Ostarele, nerodovitne češplje so iz svojih vrtov ruvali, in lepe, mlade murve, ki so jim iz Furlanije dohajale, na njihovo mesto zasaževali. Ko je pravi čas nastopil, so začeli svilorejo v Božjem imenu, in ker jim je domačega perja manjkalo, jim je železnocestni hlapec dragoceno murbino perje iz ravne Furlanije donašal. Ko niso bili sami tega dela še vajeni, so se dali od Furlanov podučiti, ki so v teh rečeh jako zvedeni. Po njihovem nasvetu so tudi odre za sviloprejke in drugo, kar je bilo treba, napravili. Veliko veselje je bilo viditi, kako lepo so se črviči ponašali. Že so Pivčani v duhu vidili svojo doslej tako golo, revno in pusto dolino vso bogato in z murbami lepo obraščeno ali žalibože! sreča jim ni bila ugodna. Črviči so začeli vsem skoraj na enkrat bolehati in poginili so večidel vsi, potem ko so vsakega, ki se je ž njimi pečal, za enih 100 do 200 stotinjakov objedli. Mogoče je, da ne bode vsako leto tako nesrečno kot lansko in da bode sviloreja, ako ne prej, saj potle lepo napredovala in ljudem dobičke dajala, ko bodo domače murbe odrastle in toliko perja dajale, da ne bo sile več nezdravega perja iz Furlanije si naročevati; al nesreča lanska je vse oplašila in pokazala, da na svilorejo se ni kam zanašati. Pivčanu ne ostane toraj nič drugega, ko cesta in gojzdarija. Al tudi z gojzdarijo ni nič, ker grajščina jim ne daja več kupčijskega lesa po nizki ceni kakor nekdanj, marveč celó hoče, da bi še vsako polence za domačo potrebo od nje kupovati morali in sicer po taki ceni, kakor bo nji drago. Zavoljo tega se morajo zdaj z grajščino tožiti. Ni sicer verjetno, al vendar mogoče je, da bi svoje stare pravice do gozda in do lesa, kolikor ga za domače potrebe potrebujejo, zgubili, in če jim bi zraven tega zdaj še cesto vzeli, kako bi potem ubožci visoke davke plačevali, ako ne bi mogli še sami sebe nikakor preživeti. Prava istina je, ktero mi mora vsakdo potrditi, komur so oni kraji znani, da Pivčan brez kakega posebnega zaslužka, s tem, kar si domá pridela, živeti ne more, zakaj, ako ni kake posebno dobre letine, mu zadostuje to, kar si na svoji pičli zemlji z velikim trdom med kamenjem pridela, h večemu za pol leta sebe in svoje preživiti; prav dobre letine na Pivki ni bilo, odkar je začel krompir gnjiti. Zato gré že zdaj hiša za hišo na boben; vzame naj se jim še cesta in dala bi se sto in sto družinam beraška palica v roke.

Al rekel bo kdo: kadar se v sedanjih časih ceste delajo, se ne gleda toliko na vasi in ljudi, ampak gleda se največ na to, kako da bi se ceste lepo, ravno, po bližnjem potu in z manjšimi stroški napraviti dale. Jaz pa pravim: to ni tako. Še železne ceste se drzé, če je le mogoče, onih krajev, ki imajo več prebivavcov; navadne poštné in kupčijske ceste se pa morajo velikih vasi in ljudnatih krajev še veliko bolj držati, sicer niso kar bi imele biti. Zato, mislimo, bi se ne smela Pivčanom cesta odvzeti, če se ravno ne bi mogla na njihovi strani tako lepo, ravno, tako cenó in po bližnjem potu kot unstran hriba narediti; toliko manj jim se smé

odvzeti, ker se dá ravno po tej strani prav lepo po trdnih, stanovitnih tleh izpeljati in to po najbližjem potu in z veliko manjšimi stroški kot tam. Da se dá iz Šempetra do Šembij skoz in skoz ravna cesta narediti, tega, mislim, nihče tajiti ne more. Res, da je soteska pri Šembijah nekoliko višja od Šempetra; al pozabiti ne smemo, da kolikor so Šembije višje od Šempetra, ravno toliko ali morda še bolj je voda Reka pod Šempetrom nižja od Bistrice. Iz šembijskega vrha se lahko naredi cesta doli v ključe ali pa naj se okoli po žlebu polagoma doli spušča. Ta ovinek bi ne bil sicer majhen, vendar celó neznaten v primeri z onim, ki bi ga cesta po brkinski zemlji iz Šempetra izpeljana naredila. In delanje ceste po pivški zemlji bo gotovo malo truda in stroškov prizadajalo; tû ne bo treba velikih mostov, ne zidov, ker tû ni nič posebnih žlebov in jarkov, na mnogih mestih ne bo treba ko tisto mrvo zemlje, kar je je, odkopati, kamenje, kar ga bodo na potu našli, potolči in poravnati in cesta bo gotova, trdna in stanovitna do sodnega dneva.

Vse drugači je pa unstran hriba in tam za cesto ne govori drugo, ko to, da bi šla potem, ko bi iz šempetrskega vrha v globoko reško dolinico dospela po večidel ravnem in precej prijetnem kraju naprej do Bistrice; al naredila bi velik ovinek, šla bi skoraj skoz in skoz po samoti in po zemlji, ki je za delanje ceste zavoljo mehkih, greznih tal, zavoljo pomanjkanja belega kamna, ki bi se moral od daleč dovažati, zavoljo vednih jarkov in žlebov in zavoljo vode, ki bi jo od zgorej in spodej nadlegovala, tako neugodna, da bi izdelanje in vzdržanje ceste v dobrem stanu najmanj petkrat več stroškov prizadajalo, kot poprava sedanje ceste. Zato ni čuda, da so zemljomerci, ki so pred nekoliko leti železnico iz Šempetra proti Reki merili, uno stran popolnoma ovrgli in le pivško stran za napravo železne ceste pripravno spoznali. Može, ki so nekdanj kot železnocestni zemljomerci Planino, Razdrto in Senožeče vnemar pustili, niso gotovo tega storili zagorski in knežki fari za ljubav, ampak le zato, ker je ta stran v resnici edino pripravna za izdelanje železnice, koliko bolj še le za napravo navadne, kupčijske in poštne ceste.

Iz vseh teh vzrokov se nadjamo, da bode naše deželno namestništvo prošnjo gornjih Pivčanov za obdržanje in popraviljanje sedanje ceste uslišalo; pa tudi upamo trdno, da bo slavna c. kr. deželna vlada načelu varčnosti, ki se sedaj povsod tako visoko povzdiguje, tudi tukaj zvesta ostala, da toraj se ne bo po nepotrebnem denar trosil in ljudem siromaštvo množilo, ki je, kakor je grof Anton Auersperg v deželnem zboru odkritosrčno rekel, že toliko, da se komaj prenaša.

Natoroznanske stvari.

Nekaj o luni.

Spisal Ogrine Viljem.

(Dalje.)

IV. Fizična (naravna) podoba lune; — lunina površina.

Luna nima ne vodá ne zraka; tudi ni podobe, da bi v luni bilo morje. Hugenius.

§. 21. Ker je luna zemlji tako blizu, gledé drugih svetov, nas gotovo mika, jo poznati natanko, kolikor je le mogoče.

Že prosto in dobro človeško okó vidi nekaj na luni, kar se ne nahaja ne na solncu (ali le malokdaj), ne na drugih svetih; to so tamni (sivi) kraji med svitlimi. Ti tamni kraji so bili ljudem že od nekdanj polje, čez ktero so se razširjale marsiktere vraže, kakor, po-

stavimo, od podob človeškega obraza, od morja, oblakov, človekov itd. (primeri §. 4).

Ko je bil daljnogled v začetku 17. stoletja (1610) iznajden po več umnih možéh, se je tudi razširjalo po njem znanstvo na livadi narave.

Prvo, čeravno ne prav lepo in dobro podobo lune imamo od Hevelna (1643). Tudi več družih natoroznancov se je pečalo z luno, kakor Scheiner, Riccioli, Cassini (vsi iz 17. stoletja). — Lahire nam je zapustil nekaj več o luni, pa le v rokopisu, z lunino podobo v prav veliki razmeri (11 čevljev v premerniku), Mayer majhno, pa izvrstno izdelano, tudi znani Schröter neko podobo, al ona le na videz razločna od prejšne (vse njegove dela so izdelane na šipki podlagi).

Leta 1824 je napravil Vilj. Lohrmann prav lepo podobo lune, vendar ne celo (umrl je nagloma 1840); ta podoba je izvrstnejša od vseh, kar jih je na svitlo prišlo do tistega leta. — Skoraj ravno tistega časa sta izdala J. H. Mädler in Vilj. Beer v Berlinu na podlagi 7letnega in natančnega opazovanja izvrstno podobo in popis lune, in to delo je od tistihmal podlaga in temelj vseh poznejših del v ti znanosti.

§. 22. Polna luna nam kaže na prvi pogled svitle in tamne „lise“ (maroge). Še bolj natanko vidimo spremembe različnih barv skoz daljnogled. Po mnenji J. Kepler-ja (1572, umrl 1630) in Hevel-na (1611, umrl 1688) so tamne lise morja, svitli kraji lune pa so: planjave in hribi. Sedanje skušnje pa so pokazale, da to ne veljá v obče.

Ako opazujemo bolj natanko, najdemo, da so tamne maroge, ktere vidimo na luni, navadno v široki planjavi, svitleji kraji pa polni gorá; — vendar, kakor povsod, najdemo tudi tû izjemke. Sploh pa so najsvitlejši kraji: strmi preduhi in globine.

§. 23. Na luni nahajamo posebne oblike in podobe hribov, kateri se pa zlo razločijo od naših; najbolj nam bo njih značaj razumljiv, če rečemo, da so hribi v okroglem tečaju vdolbljeni z globokimi kotlinami, in te imenujemo: „žrela“ (Krater); če so obširnije velikosti, jih imenujemo: „kologore“ (Ringgebirge) in „posipne planjave“ (Wallebenen). Al ne, da bi se te oblike luninih hribov mislile vselej tako, kakor na naši zemlji. J. Herschel si misli, kadar o „vulkanih“ govori, te hribe vse drugače, kot jih kaže zemlja, ker celó ni misliti, da bi na luni moglo biti tako oblikanih vulkanov.

Največe tamne maroge nahajamo navadno na južni in sosebno na južno-zahodni strani lune.

Število nasipanih planjav je neizrečeno veliko. Na nekterih stranéh lune so tako pogostoma, da za nič družega ni prostora tamkaj. Sploh so kologore povsod taiste visočine; ako ima nasip posamezne vrhune, so ti malokdaj visoki, in pogostoma se zgublja nasip v „stopnine“ (Terassen). V sredi teh gologorá je tako imenovani „sredni hrib“ (Centralberg), večkrat nizek, včasih pa tudi visok in „iglast“ (pikförmig) ali razpet v daljne hribe.

Pri imenu „srednji hrib“ si mislimo vselej sredo in zraven najnižji stan strmih globin. Najviše kologoré od 12.000 do 16.000 čevljev visočine (merjene od tal ali površine lunine) imajo srednji hribi 4000 do 5000 čevljev od tal votlin, ki so v večí višini kot sploh lunina površina. Večkrat pa celó ne najdemo „srednjega hriba“.

Število kologorá je okoli 1000, ako tudi tiste štejemo, ki imajo po 2 milji v premerniku; vendar to število se zgubi gledé obilnosti malih in manjših žrel (gledé premernika), katerih štejemo skoz precej dober daljnogled, 15.000 do 20.000. Vsi so zlo globoki. — Ker so navadno vse žrela zlo strme, in toraj v senci, imajo ti kraji sploh polno globin. Planjave, če se nam